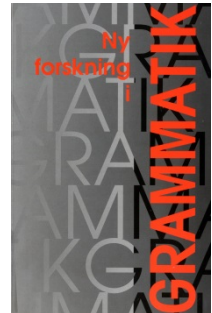

Ny Forskning i Grammatik

Titel: Relativsætningens retoriske funktioner
Forfatter: Morten Gylling
Kilde: Ny Forskning i Grammatik 19, 2012, s. 65-82
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, 2012

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Ny Forskning i Grammatik (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Relativsætningens retoriske funktioner

Morten Gylling

1. Indledning

Relativsætninger er traditionelt blevet behandlet ud fra en fonologisk, morfologisk, syntaktisk eller semantisk synsvinkel, og undersøgelsernes udgangspunkt har ofte været en opdeling af relativsætninger i taksonomier som restriktive vs. non-restriktive eller determinative vs. parentetiske.¹ Bache & Kvistgaard Jakobsen (1980:244) har tidligere argumenteret for at interessen for en sådan opdeling skyldes formelle årsager, hvor aspekter som intonation, valg af konjunktion, tegnsætning og fællesled anses som de centrale omdrejningspunkter.

Med undtagelse af Kragh & Strudsholms (2011) undersøgelse af de såkaldte 'deiktiske' relativsætninger på fransk og italiensk, har vi i en dansk kontekst ikke tidligere undersøgt relativsætningers funktion ud fra et pragmatisk/diskursivt synspunkt. Jeg vil i denne artikel argumentere for at der er god grund til at behandle relativsætninger – uanset deres dikotomiske tilhørsforhold – fra et diskursstrukturelt perspektiv, og for at relativsætninger på linje med andre grammatiske konstruktioner kan udtrykke en række forskellige retoriske funktioner i forhold til deres respektive oversætninger.²

Eftersom store dele af litteraturen inden for relativsætningers retoriske funktioner stammer fra romanske kilder, tager min undersøgelse udgangspunkt i både danske og italienske relativsætninger. Formålet er bl.a. at undersøge om der grundet den større interesse fra romanske lingvister er betydelige forskelle i anvendelsen og funktionerne af relativsætninger på germanske og romanske sprog.

1. I denne artikel anvender jeg udelukkende betegnelserne restriktive og parentetiske.

2. Tak til den anonyme bedommer og Alexandra Holsting for vigtige kommentarer til artiklens første version.

Undersøgelsen udgør en del af mit igangværende ph.d.-projekt om forskelle og ligheder i diskurs- og tekststrukturen på dansk, engelsk og italiensk. Projektet er finansieret af Det Frie Forskningsråd for Kultur og Kommunikation (FKK) og forventes afsluttet september 2013.

2. Fænomenet diskursstruktur

Termen **diskurs** har efterhånden fået lige så mange betydninger som den har fundet anvendelsesmuligheder. Jeg finder det derfor opportunt at forklare hvordan diskurs og diskursstruktur skal forstås i denne sammenhæng. Min undersøgelse er korpusbaseret og tager udgangspunkt i naturlig sprogbrug, hvilket er afgørende for min forståelse af diskursstruktur. **Diskursstruktur** forstås her som en række enheder – typisk sætninger – der er forbundet af forskellige retoriske relationer (dvs. relationer af semantisk og pragmatisk karakter). Disse enheder vil jeg herefter referere til som **diskursenheder**.³ Retoriske relationer kan forbinde diskursenheder med enkelte syntagmer, andre sætninger og hele perioder, og i modsætning til fx *Rhetorical Structure Theory* (Mann & Thompson 1988) behandler jeg diskursenhederne i den rækkefølge de er organiseret i den enkelte tekst.⁴ Det betyder dog ikke at en diskursenhed nødvendigvis relaterer sig til den umiddelbart foregående diskursenhed – den kan også lægge sig til en tidligere eller senere introduceret diskursenhed.

Der eksisterer en udbredt sammenblanding af termerne diskurs- og tekststruktur inden for tekstlingvistikken.⁵ Diskurs og tekst anvendes af visse lingvister som synonyme for en “sproglig enhed der er større end perioden” (Chafe 2003:439f), eller til at adskille talesprog (*spoken discourse*) fra skriftsprog (*written text*) (Stubbs 1983:9). I denne artikel adskiller jeg de to strukturtyper på linje med Brown & Yule (1983):

In summary, the discourse analyst treats his data as the record (text) of a dynamic process in which language was used as an instrument of

-
3. Diskursenheder er sammenlignelige med propositioner. Termen er inspireret af Carlson et al.’s (2003) term “Elementary Discourse Unit”.
 4. Metoden anvendes også af Asher & Lascarides (2003). Se i øvrigt Bateman & Rondhuis (1997) for en diskussion af denne ‘dynamiske’ fremgangsmåde.
 5. Undertiden anvendes også ‘retorisk struktur’ som synonym for diskursstruktur (fx Mann & Thompson 1988).

communication in a context by a speaker/writer to express meanings and achieve intentions (discourse). (op. cit.:26)

Tabel 1 viser nogle af diskurs- og tekststrukturs forskellige fokuspunkter.

Diskursstruktur	vs.	Tekststruktur
Fokus på tekstens indhold og på kommunikations processen :		Fokus på tekstens form og på kommunikations produktet :
– retoriske (diskurs- eller kohærens-) relationer mellem diskursenheder		– syntaktiske relationer mellem diskursenheder
– retorisk side- eller underordning af diskursenheder		– syntaktisk side- eller underordning af diskursenheder
		– tekstkompleksitet (underordningsgrad af diskursenheder)

Tabel 1: Diskurs- vs. tekststruktur

3. Teoretisk baggrund

Udgangspunktet for denne undersøgelse er at relativsætninger kan udfylde forskellige semantiske og pragmatiske funktioner i diskursstrukturen. Emnet har som nævnt ovenfor ikke fået meget opmærksomhed fra lingvister, og flere danske grammatikere har primært behandlet relativsætninger ud fra et fonologisk, morfologisk, syntaktisk eller semantisk synspunkt (fx Bach & Schmitt Jensen 1990:260ff; Hansen & Heltoft 2011:1515; Jensen 1985:154). Der findes dog flere undtagelser fra dette, specielt blandt de komparative lingvister fra de romanske sprog, jf. Prebensen & Spang-Hanssens (1977) typologiske klassifikation af franske relativsætninger:

[Parentetiske relativsætninger] kan have samme betydningsnuancer som de der kan foreligge mellem hovedsætninger: “føre handlingen videre”, give forklarende kommentar ..., have årsags-, indrømmelses- eller følgebetydning. Deres sideordningsforhold ligner hovedsætningers i visse tilfælde. (op. cit.:43)

Herslund & Korzen (2004:241ff) opdeler ligeledes franske “additive” (dvs. parentetiske) relativsætninger i bl.a. “ægte parentetiske”, der “kan fortolkes beskrivende, begrundende eller indrømmende og [de] spiller således ofte

en vigtig rolle i tekstsammenhængen”, og i “narrative” relativsætninger, der “svarer til sideordnede selvstændige sætninger i den forstand, at de lige som det er muligt ved sideordning med *et* kan føre handlingen videre.” En lignende observation for italiensk er blevet gjort af Korzen (1999:345), der argumenterer for at en relativsætning kan udtrykke en selvstændig talehandling, jf. *Jeg har taget nogle bøger med, som I læser til i morgen!*, hvor relativsætningen – ud over at udtrykke en direktiv talehandling – også kan betegnes som retorisk overordnet oversætningen;⁶ syntaktisk forbliver relativsætningen dog underordnet.

Det seneste og hidtil mest fyldestgørende bud på hvilke retoriske funktioner relativsætninger kan udfylde i en teksts struktur, finder vi i den franske lingvist Loochs (2010) værk om parentetiske (eng. *appositive*) relativsætninger på engelsk, der opdeles i tre klasser:

- “continuative appositive relative clauses”⁷
(Handlingen føres videre fra oversætningen.)
- “relevance appositive relative clauses” (“relevance” efter Grice (1975))
(Relativsætningen gøres relevant i forhold til oversætningen.⁸)
- “subjectivity appositive relative clauses”
(Relativsætningen fortolkes som en kommentar, mening eller evaluering.)

Alle ovenstående eksempler bygger således på parentetiske relativsætninger og hvilke retoriske relationer de kan udtrykke. Ser vi modsat på litteraturen om de restriktive relativsætninger, finder vi i flere grammatikker en prototypisk modificerende funktion, fx Hansen & Heltoft (2011):

En restriktiv relativsætning har den funktion at den specificerer og identificerer fællesleddet og dermed hvad dette betegner ... (op.cit.:1520)

At restriktive relativsætninger alligevel er interessante i en diskursstrukturel sammenhæng, understreges af de italienske grammatikere Dardano & Trifone (1997:425), som i parentes angiver hvordan relativsætninger – her i kursiv – kan omskrives til adverbielle ledsætninger (mine oversættelser):

6. Jf. Blatt (1946:197) om brugen af imperativ i relativsætninger på latin.

7. Jespersen talte allerede i 1924 om “continuative relative clauses (1924:113), som han senere også argumenterede for kunne indeholde ønsker og spørgsmål (1927:105f). Jf. også Mikkelsen (1975 [1911]:293) om “forklarende og fortsættende henførelsesbisætninger”.

8. Denne type underinddeles i “i) the leveling of the shared cognitive space, ii) the legitimacy of the antecedent, iii) explanation, justification, concession samt iv) metatextual function” (jf. Looch 2010:103ff).

- **Hensigt:** jeg ledte efter nogen *der (=til at) kunne vise mig vej.*
- **Følge:** der fandtes ingen argumenter *der (=så at man...) kunne overbevise ham.*
- **Årsag:** jeg henvender mig til dig, *der (=fordi du) er større end mig.*
- **Betingelse:** hvem *der (=hvis nogen) har lyst,* kan blive.
- **Indrømmelse:** du, *der (=om end du) burde have meget at sige,* siger ingenting.

Ligesom Looocks “relevance”-relativsætninger argumenterer Dardano & Trifone altså for at visse relativsætninger kan omskrives til adverbielle ledsætninger.⁹ Interessant er det også at de har flere eksempler på at restriktive relativsætninger også kan påtage andre funktioner end den modificerende.

Af disse årsager kan det derfor være hensigtsmæssigt at supplere den mere traditionelle restriktiv/parentetisk-opdeling med flere italienske grammatikkers alternative opdeling i **ægte** og **uægte** relativsætninger¹⁰ (Sensini & Roncoroni 1997:513; Ogina 2007:271). Opdelingen stammer oprindeligt fra latin, hvor man som tommelfingerregel havde at relativsætninger i konjunktiv – uanset om disse kunne tilskrives restriktive eller parentetiske egenskaber – kunne udfylde samme funktioner som bl.a. adverbielle ledsætninger; de benævntes derfor “uægte”. I sit værk om latinsk syntaks påpeger Blatt (1946:200ff) således også at relativsætninger i konjunktiv kan udtrykke “den talendes stillingtagen til relativsætningens udsagn” (så relativsætningen svarer til en selvstændig helsætning), “den subjektive grund” (altså kausale relativsætninger), “en indrømmelse eller modsætning” (koncessive eller adversative relativsætninger), “en hensigt” (finale relativsætninger), “en følge” (konsekutive relativsætninger) eller “en betingelse” (som Blatt i parentes bemærker forekommer sjældent).¹¹ I “Syntaxe latine” argumenterer Ernout & Thomas (2002 [1951]:336) ligeledes for at relativsætninger i konjunktiv understreger afsenders intervention og at det hermed skulle være lettere for modtageren at inferere en anden semantisk relation end modifikation i sådanne relativsætninger. På baggrund af ovenstående litteratur vil jeg i det følgende undersøge hvilke funktioner relativsætninger kan have i en række danske og italienske sætninger fra mit korpus.

9. Hansen & Heltoft (2011:1529) behandler kun “adverbialrelativerne” *hvor* + præposition som gyldige erstatninger for adverbielle ledsætninger.

10. Min oversættelse af de italienske termer *relative proprie e improprie*.

11. Se også Sausy (1977: 394f).

3.1. Retoriske relationer

Det foreligger et utal af forskellige taksonomier for retoriske, diskursive og kohærensrelationer, men det falder uden for denne artikels formål at beskrive og diskutere disse.¹² Jeg vil i denne artikel anvende begrebet **retoriske relationer** af konsekvensmæssige årsager, nærmere end af teoretiske. Der findes ingen taksonomier udviklet specielt til retoriske relationer mellem relativsætning og oversætning/fællesled, men flere inkluderer relativsætninger som et tekstsegment (dvs. diskursenhed) der har betydning for diskursstrukturen i en tekst, og som derfor også skal analyseres med hensyn til retorisk funktion (fx Carlson et al. 2003). I tabel 2 har jeg opstillet otte af de retoriske relationer som kan udtrykkes mellem relativsætninger og oversætninger; flere af dem er direkte taget fra ovenstående henvisninger.

Retorisk relation	Ægte relativsætninger	Uægte relativsætninger	
		<i>Semantiske</i>	<i>Pragmatiske</i>
	<ul style="list-style-type: none"> • modifikation 	<ul style="list-style-type: none"> • betingelse • årsag • følge • hensigt • indrømmelse 	<ul style="list-style-type: none"> • evaluering • fortsættelse

Tabel 2: Mulige retoriske relationer mellem relativsætninger og oversætninger

Selvom visse grammatikere (fx Spore 1975:257; Dardano & Trifone 1997:425; Maiden & Robustelli 2007:138) rigtignok påpeger at relativsætning/-sindleder kan have tid, sted og måde som **adverbielle** funktioner, jf. *Det skete på det tidspunkt, hvor hun ankom*, anser jeg dog ikke den **retoriske** funktion mellem fællesleddet og relativsætningen som temporal idet man kan sætte lighedstegn mellem fællesled og relativsætning/-sindleder. I stedet hører konstruktioner som denne under modificerende relativsætninger i denne undersøgelse.

12. Se i stedet Bateman & Rondhuis (1997) for en diskussion og sammenligning af de mest anvendte.

4. Korpus

Mine undersøgelser er baseret på de relativsætninger jeg har fundet i mit korpus. Korpuset består af 50 danske og 50 italienske tekster fra det såkaldte *Europarl*-korpus (Koehn 2005). *Europarl* er et frit tilgængeligt korpus,¹³ som består af taler afholdt i Europa-Parlamentet i perioden 1996-2011. Korpuset rummer op til 60 millioner ord for hvert af de 23 officielle EU sprog. Teksterne er hovedsageligt argumentative, og størstedelen af teksterne har angivet hvilket sprog talen blev afholdt på.

Da jeg af tidsmæssige og praktiske årsager ikke kan analysere de mange millioner ord i korpuset, har jeg konstrueret et såkaldt minikorpus med ca. 15.000 ord på henholdsvis dansk og italiensk. Det fuldstændige *Europarl*-korpus består af både originalsprogtekster og oversættelser, men mit korpus består kun af tekster der er forfattet af personer med dansk eller italiensk som modersmål. Dette er gjort for at undgå de forskellige problemer med at anvende oversættelser som korpusmateriale til komparative undersøgelser, jf. fx Baroni & Bernardini (2006). For at opnå et balanceret og repræsentativt korpus opsatte jeg en række krav til at teksterne ikke måtte stamme fra samme mødedag, samme årstal og samme taler, jf. Korzen & Gylling 2012.

4.1. *Empiri og metode*

I mit minikorpus fandt jeg 259 danske og 325 italienske relativsætninger, som dermed danner grundlag for undersøgelsen. Vi noterer os allerede her en forskel på over 25 % flere relativsætninger i de italienske tekster end i danske. Jeg foretog også en optælling af restriktive og parentetiske relativsætninger for at kunne undersøge eventuelle forskelle i anvendelsen af de to typer på dansk og italiensk, samt for at få bekræftet om der er nogen direkte sammenhæng mellem de uægte og parentetiske relativsætninger. Fordelingen mellem restriktive og parentetiske var nogenlunde ligeligt fordelt på italiensk (56/44 %), mens jeg på dansk fandt betydeligt flere restriktive (67 %) end parentetiske (33 %), jf. tabel 3.¹⁴

13. Korpuset kan downloades på <http://statmt.org/europarl/>.

14. Hertil hører at jeg ikke har medtaget uafhængige/selvstændige relativsætninger, relativsætninger hvori der indgår former for sætningskløvning, eller relativsætninger hvor fællesleddet er repræsenteret fakultativt (jf. Hansen & Heltoft 2011:1530ff).

	Antal ord i korpus	Antal relativ- sætninger	Heraf restriktive	Heraf parentetiske
Dansk	14.737	259	173 (67 %)	86 (33 %)
Italiensk	14.708	325	181 (56 %)	144 (44 %)

Tabel 3: Specifikation af korpus

For at finde ud af hvilke retoriske relationer der lader sig udtrykke mellem relativsætninger og oversætninger, valgte jeg som udgangspunkt samme metode som benyttet i tidligere citerede værker af Prebensen & Spang-Hanssen (1977), Dardano & Trifone (1997) samt Looock (2010), nemlig parafraseringsmetoden, hvor relativsætningen omskrives til en lignende grammatisk konstruktion, fx en adverbial ledsætning som i Dardano & Trifones eksempler i 3. Parafraseringsmetoden har dog en række svagheder idet den alene er et udtryk for den læsning personen bag analysen har haft af en given tekst. Jeg vil vende tilbage til denne problemstilling i 6.

5. Resultater

Dette afsnit behandler de overordnede statistiske resultater af undersøgelsen, og i tabel 4 ses den procentvise fordeling af de forskellige relationstyper fra tabel 2.

Retorisk relation	Dansk	Italiensk
modifikation	172 (66 %)	185 (57 %)
betingelse	4 (2 %)	8 (1 %)
årsag	16 (6 %)	39 (12 %)
følge	8 (3 %)	8 (2 %)
hensigt	25 (10 %)	34 (10 %)
indrømmelse (inkl. kontrast)	6 (2 %)	13 (4 %)
evaluering	15 (6 %)	28 (9 %)
fortsættelse	13 (5 %)	14 (5 %)
Total	259 (100 %)	325 (100 %)

Tabel 4: Oversigt over retoriske relationer i relativsætninger

Relationstyper er inddelt efter deres ægthedsforhold og funktion. I det følgende vil jeg gennemgå de overordnede kategorier med eksempler fra korpusset.

5.1. De “ægte” relativsætninger

Som vi så i tabel 2, karakteriseres de modificerende relativsætninger som de ægte relativsætninger, og man må sige at det terminologiske valg er meget passende hvis “ægte” hentyder til at den modificerende retoriske relation er den hyppigst forekommende i relativsætninger, jf. tabel 4. På både dansk og italiensk anvendes relativsætninger altså mest til at specificere eller modificere oversætningen eller fællesleddet; (1) viser en restriktiv variant der indlejres i en anden diskursenhed, (2) en modificerende parentetisk relativsætning, og (3) en italiensk restriktiv relativsætning. De relevante relativsætninger er fremhævet med fed skrift.*

- (1) De patenter **vi udtager i EU**, udtager vi normalt også i USA ... <ep-02-11-07.txt:11>
- (2) Jeg ser også en klar forbindelse til direktivet om kemiske agenser, **som Freddy Blak er ordfører for**. <ep-98-01-13.txt:232>
- (3) IT. ... essa si pone in un contesto insoddisfacente, nel quale le nostre priorità non sono le stesse dei governi **che negoziano**. <ep-00-04-12.txt:41>
DA. ... den optræder i en utilfredsstillende sammenhæng, hvor vores prioriteringer ikke er de samme som prioriteringerne hos de regeringer **der forhandler**.

5.2. Relativsætningens semantiske funktioner

De uægte relativsætninger med semantiske funktioner kan typisk omskrives til adverbielle ledsætninger, hvor det således er muligt at erstatte en eventuel konjunktion med en adverbial konnektor (og ekspliciteret fællesled). (4) - (6) er analyseret som årsagsrelativsætninger:

- (4) Euroen er et farligt eksperiment, **som (=fordi den) ender med at kunne lægge det nødvendige internationale samarbejde for had**, og min gruppe har stemt nej i dag. <ep-98-05-02.txt:64>
- (5) Det har stor betydning i et land som Danmark, **hvor (=fordi) vi drikker vandet direkte fra vandhanen**. <ep-03-05-13.txt:28>

* Tallene efter eksemplerne læses (ep-) ÅÅ-MM-DD; “txt” angiver talerens ID.

- (6) ... jeg må indrømme, at det indimellem er træls at tale om dette spørgsmål, **som (=fordi det) har gentagelsens karakter** ... <ep-00-02-14.txt:70>

Samme princip gør sig gældende i relativsætninger der udtrykker en betingelse (7), følge (8) eller indrømmelse (9). (8) og (9) er eksempler fra den italienske del af korpusset, der udmærker sig ved at have flere relativsætninger med eksplicite konnektorer (som *dunque* 'derfor' i (8) og *comunque* 'dog' i (9)) end den danske del. Det gjorde parafraseringen lettere idet den retoriske relation var angivet på forhånd, og det overflødiggjør således en eventuel omskrivning.

- (7) Alle, **der (=hvis de) er innovative**, taler engelsk ... <ep-02-11-07.txt:11>
- (8) IT. Dobbiamo perciò domandarci se non sia necessaria una bonifica di un tale ambiente **che, dunque ... esige anche la vigilanza e l'impegno etico di ciascuno di noi**. <ep-96-09-04.txt:57>
 DA. Vi bør derfor rejse det spørgsmål, om det ikke er nødvendigt at rense ud i et sådant klima, **hvilket derfor/således/dermed ... også kræver omtanke og en indsats fra den enkelte på det etiske område**.
- (9) IT. Questa – lo ribadisco – è la posizione minoritaria del mio gruppo, **che comunque volevo esprimere**. <ep-98-10-05.txt:17>
 DA. Dette – vil jeg gerne gentage – er min gruppes mindretalsholdning, **som jeg dog ønskede at give udtryk for**.

Den sidste semantiske funktion relativsætninger kan udtrykke, er en hensigt, hvor konjunktionen i relativsætningen kan erstattes af *for/til at*, jf. (10):

- (10) ... den ny Kommission gennemfører en række reformer, **der skal (=for at) sikre, at det, vi kender fra den tidligere Kommissions periode, ikke gentager sig**. <ep-00-01-18.txt:255>

5.3. *Relativsætningens pragmatiske funktioner*

Ligesom relativsætninger kan udfylde en række semantiske funktioner i diskursstrukturen, kan de også udfylde to pragmatiske funktioner, nemlig en evaluerende og en fortsættende. Når en relativsætning er evaluerende, placerer den groft sagt oversætningens sagforhold på en skala fra god til dårlig. Evalueringen kan være en vurdering, fortolkning, kommentar eller lignende fra afsender eller anden

persons side. I (11) og (12) kommer evalueringen i høj grad til udtryk gennem *jeg synes* og *i mine øjne*, mens *nyttigt* gør relativsætningen i (13) evaluerende.

- (11) Hr. formand, jeg vil gerne takke hr. Perry for betænkningen, **som jeg synes er et excellent stykke arbejde**, og så vil jeg sige ... <ep-97-06-09.txt:51>
- (12) IT. Un altro punto, **che mi pare importante** ma che non è stato sollevato, è, naturalmente, quello della concorrenza. <ep-98-01-12.txt:43>
 DA. Et andet spørgsmål, **som jeg synes er meget vigtigt**, men som ikke er blevet rejst, er naturligvis konkurrencespørgsmålet.
- (13) I øvrigt takker jeg Kommissionen for det arbejde, der udføres med resultattavlen, **som er et meget nyttigt instrument til at nå målet om en general [sic] sænkelse af statsstøtten**. <ep-02-11-21.txt:34>

Modsæt relativsætninger med semantiske funktioner giver det sjældent mening at omskrive denne type relativsætninger med adverbelle ledsætninger for at finde den korrekte relation. Evaluerende relativsætninger kan desuden oftest tilskrives en parentetisk værdi; en enkelt undtagelse forekommer dog når oversætningen er en såkaldt ekko-apposition (understreget) som i (14):

- (14) Jeg vil også gerne takke fru Schörling for en fremragende betænkning, som indeholder nogle meget væsentlige opstramninger af Kommissionens udspil, opstramninger, **som efter min mening gerne kunne være vedtaget uden ændringer**. <ep-01-11-13.txt:318>

Den anden type af relativsætninger med pragmatiske funktioner er de fortsættende, som heller ikke er retorisk underordnet oversætningen. De fører handlingen videre og kan i visse tilfælde udtrykke en selvstændig talehandling. I mit korpus er de fortsættende ikke ret hyppige, hvilket muligvis skyldes teksternes argumentative natur. I de fleste forekomster i mit korpus har relativsætningen hele oversætningen som fællesled som i (15) og (16):

- (15) Jeg synes også, at Miljøudvalgets forslag er rigtige og kan støtte dem, og jeg synes også, at forskellige politikker bør inddrages i betragtningerne, **hvilket er noget mere vidtgående, end hvad Kommissionen siger**. <ep-98-09-15.txt:97>

- (16) IT. Signor Presidente, vorrei giustificare l'assenza della collega, onorevole Bloch von Blottnitz, impegnata in questo momento in Germania, nel tentativo ... di bloccare i trasporti di materiale radioattivo, **ciò che ha provocato una reazione veramente incredibile da parte della polizia tedesca.** <ep-96-05-08.txt:115>

DA. Hr. formand, jeg vil gerne retfærdiggøre kollega fru Bloch von Blottnitz' fravær, som skyldes, at hun i øjeblikket er i Tyskland, hvor hun deltager i en demonstration med henblik på at hindre transport af radioaktivt affald ... , **hvilket (= Det) har fremkaldt en helt utrolig reaktion fra det tyske politis side.**

En fortsættende relativsætning kan ligesom de evaluerende typisk omskrives til en ny helsætning. I forbindelse med oversættelse fra italiensk til dansk er dette ofte hensigtsmæssigt for at undgå meget lange perioder, jf. (16).

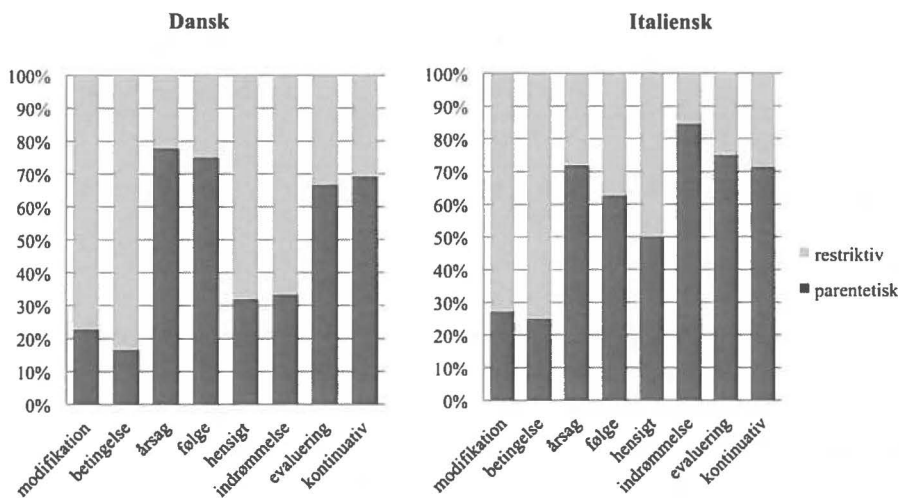
5.4. Opsamling og udvalgte komparative resultater

Som det fremgår af ovenstående gennemgang, synes der ingen grund til at antage at relativsætninger på dansk ikke kan udfylde de samme funktioner som italienske – og andre romanske – relativsætninger. Vi registrerede et par mindre forskelle i forekomsten af de enkelte retoriske funktioner, men ingen funktionstyper forekom kun på det ene sprog. Den mest interessante statistiske forskel findes i hyppigheden af de ægte over for uægte relativsætninger idet italiensk har en mere ligelig fordeling af de to, jf. tabel 5.

	Ægte relativsætninger	Uægte relativsætninger		
		Semantiske	Pragmatiske	Total
Dansk	66 %	23 %	11 %	34 %
Italiensk	57 %	29 %	14 %	43 %

Tabel 5: Hyppighed af ægte og uægte relativsætninger på dansk og italiensk

Vi fandt ingen beviser for at det kun er parentetiske relativsætninger der kan udtrykke andre retoriske relationer end den modificerende, og ser vi nærmere på de to sprog over for hinanden, er der igen ingen tydelige mønstre eller markante forskelle mellem relativsætningstype og retorisk relation, jf. tabel 6.

Tabel 6: Relativsætningers typer og retoriske relationer

Vi kan dog konstatere at de ægte, modificerende relativsætninger oftest er restriktive, mens de uægte relativsætninger oftere er parentetiske. Det er svært at konkludere noget på de betingende relativsætninger da empirien kun indeholder meget få.

6. Kritik af metode og resultater

For at undgå at mine opmærkninger af de retoriske relationer i relativsætninger blev for subjektive og farvede af mit formål med undersøgelsen, bad jeg to kolleger om at dobbeltopmærke ca. 10 % af relativsætningerne.¹⁵ De opmærkede relativsætninger bestod delvist af relativsætninger med retoriske relationer til oversætningen jeg følte mig temmelig sikker på, og delvist af relativsætninger hvis relation jeg fandt sværere at gennemskue funktionen bag. Resultaterne af disse dobbeltopmærkninger ses i tabel 7:

15. Denne metodekritiske validering af opmærkningsprincipper er særligt anvendt inden for datalingvistikken, hvor både teorier og metode til lingvistisk opmærkning (annotation) af tekster afprøves på denne måde (se fx Artstein & Poesio 2008).

	Enighed med mine opmærkninger	
	<i>retoriske relationer</i>	<i>relativsætningstype</i>
Opmærker 1	73,68 %	90 %
Opmærker 2	63,15 %	85 %

Tabel 7: Dobbeltopmærker-enighed

Tallene i tabel 7 skal læses således at jeg i 73,68 % af mine opmærkninger af retoriske relationer var enig med Opmærker 1 og i 63,15 % af tilfældene var mine opmærkninger identiske med Opmærker 2's. Selvom tallene ikke fremstår videre overbevisende, er de alligevel interessante af flere årsager: for det første afslører de at der ikke er en entydig læsning af relativsætningers retoriske relation til oversætningen. For det andet viser de at retoriske relationer i forbindelse med relativsætninger i lighed med retoriske relationer mellem hele perioder er svære at afkode. For det tredje skal mine statistiske resultater blot forstås som tentative, m.a.o. kan vi ikke konkludere hvorvidt denne ene retoriske relation forekommer hyppigere end den anden, men jeg mener dog vi kan konstatere at de retoriske relationer findes i relativsætninger. I en diskursstrukturel sammenhæng har flere datalingvister noteret sig at det viser sig vanskeligt at opnå troværdige enighedsprocenter der er højere end denne undersøgelses resultater (Cook & Bildhauer 2011; Ritz et al. 2008).

Et typisk eksempel på hvor svært det er at vurdere hvilken retorisk relation der udtrykkes i relativsætningen, ses i (17):

- (17) ... jeg er stærkt imod at indføre et fælles EU-mærke, **hvor forbrugerne ikke kan se, hvilke lande der er tale om.** <ep-00-04-11.txt:271>

Relativsætningen kan både fortolkes som en modifikation af det fælles EU-mærke, som en årsag (altså *fordi forbrugerne ikke kan se ...*), eller som en betingelse (altså *hvis forbrugere ikke kan se ...*). I de to sidste tilfælde lægger relativsætningen sig til hele oversætningen.

7. Konklusioner og videre undersøgelser

Vi har i det foregående set hvorledes relativsætningen også er en interessant konstruktion ud fra et diskursstrukturelt perspektiv. Relativsætninger kan

uanset type udtrykke en række retoriske relationer til oversætningen, svarende til de relationer en adverbial ledsætning kan have til sin hovedsætning eller to perioder kan have til hinanden. Med inspiration fra romansk tradition har jeg derfor foreslået at den traditionelle opdeling af relativsætninger i restriktive og parentetiske i en diskursstrukturel sammenhæng suppleres med en opdeling i ægte og uægte.

Den komparative del af undersøgelsen viste at den italienske del af korpusset indeholdt væsentligt flere relativsætninger end den danske del, og at italiensk hyppigere end dansk anvender de parentetiske og uægte relativsætninger.

Nærværende undersøgelse skal ses som et første skridt mod en forståelse af hvilke retoriske relationer der kan udtrykkes i relativsætninger. Som med alle andre undersøgelser af implicite retoriske relationer mellem diskursenheder bliver det nødvendigt med dybere undersøgelser, flere opmærkere og mere empiri for at komme videre.

Henvisninger

- Artstein, R. & M. Poesio (2008). Inter-coder agreement for computational linguistics (survey article), *Computational Linguistics* 34 (4), 555-596.
- Asher, N. & A. Lascarides (2003). *Logics of conversation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bach, S. & J. Schmitt Jensen (1990). *Større italiensk grammatik*. København: Munksgaard.
- Bache, C. & L. Kvistgaard Jakobsen (1980). On the distinction between restrictive and non-restrictive relative clauses in modern English, *Lingua* 52 (3-4), 243-267.
- Baroni, M. & S. Bernardini (2006). A new approach to the study of translationese: Machine-learning the difference between original and translated text, *Literary and Linguistic Computing* 21 (3), 259-274.
- Bateman, J.A. & K.J. Rondhuis (1997). 'Coherence relations': towards a general specification, *Discourse Processes* 24, 3-49.
- Blatt, F. (1946). *Latinsk syntaks i hovedtræk*. København: Nordisk Forlag.
- Brown, G. & G. Yule (1983). *Discourse analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carlson, L., D. Marcu & M.E. Okurowski (2003). Building a discourse-tagged corpus in the framework of Rhetorical Structure Theory, i J. van Kuppe-

- velt & R.W. Smith (red.) *Current and new directions in discourse and dialogue*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 85-112.
- Chafe, W.L. (2003). Discourse: Overview, i W. Frawley (red.) *International Encyclopedia of Linguistics*, New York: Oxford University Press, 439-442.
- Cook, P. & F. Bildhauer (2011). Annotating information structure: The case of topic, i S. Dipper & H. Zinsmeister (red.) *Beyond Semantics: Corpus-based Investigations of Pragmatic and Discourse Phenomena*, Proceedings of the DGfS Workshop, Göttingen, Bochumer Linguistische Arbeiten, vol. 3, 45-56.
- Dardano, M. & P. Trifone (1997). *La nuova grammatica della lingua italiana*. Bologna: Zanichelli.
- Ernout, A. & F. Thomas (2002) [1951]. *Syntaxe latine* (2. udg.). Paris: Librairie Klincksieck.
- Grice, P. (1975). Logic and Conversation, i D. Davidson & G. Harman (red.) *The Logic of Grammar*, Encino, CA: Dickenson, 64-75.
- Hansen, E. & L. Heltoft (2011). *Grammatik over det danske sprog*. København & Odense: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Syddansk Universitetsforlag.
- Herslund, M. & H. Korzen (2004). *Det franske sprog, kapitel VIII, II, Den komplekse prædikation 2*. Frederiksberg: Copenhagen Business School.
- Jensen, P.A. (1985). *Principper for grammatisk analyse*. Frederiksberg: Handelshøjskolens Forlag.
- Jespersen, O. (1968) [1924]. *Philosophy of grammar*. London: George Allen & Unwin Ltd.
- Jespersen, O. (1927). *A modern English grammar, Part III, Syntax, Second volume*. Heidelberg: Carl Winters Universitätsbuchhandlung.
- Koehn, P. (2005). Europarl: A parallel corpus for statistical machine translation, i *Proceedings of the 10th Machine Translation Summit*, Phuket, Thailand, 79-86.
- Korzen, I. (1999). Tekststruktur og anafortypologi, i G. Skytte et al. (red.) *Tekststrukturering på italiensk og dansk, Resultater af en komparativ undersøgelse*, vol. 2, København: Museum Tusulanum, 331-418.
- Korzen, I. & M. Gylling (2012). Text structure in a contrastive and translational perspective, *Translation: Computation, Corpora, Cognition* 2 (1), 23-46.
- Kragh, K.A. Jeppesen & E. Strudsholm (2011). Deiktiske relativsætninger i fransk og italiensk, *Ny forskning i grammatik* 18, Odense: Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, 197-223.
- Loock, R. (2010). *Appositive relative clauses in English*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

- Maiden, M. & C. Robustelli (2007). *A reference grammar of modern Italian*. London: Hodder Education.
- Mann, W.C. & S.A. Thompson (1988). Rhetorical Structure Theory: Toward a functional theory of text organization, *Text* 8 (3), 243-281.
- Mikkelsen, K. (1975) [1911]. *Dansk ordføjningslære*. København: Hans Reitzel.
- Ogina, R. (2007). *Il latino. Breve introduzione linguistica* (2. udg.). Milano: Franco-Angeli.
- Prebensen, H. & E. Spang-Hanssen (1977). *De franske relativsetningers typologi*. Københavns Universitet: Romansk Institut.
- Ritz, J., S. Dipper & M. Götze (2008). Annotation of information structure: An evaluation across different types of texts, i *Proceedings of the 6th International Conference on Language Resources and Evaluation*, 2137-2142.
- Sausy, L. (1977). *Grammaire latine complète*. Paris: Librairie Fernand Lanore.
- Sensini, M. & F. Roncoroni (1997). *La grammatica della lingua italiana*. Milano: A. Mondadori.
- Spore, P. (1975). *Italiensk grammatik*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Stubbs, M. (1983). *Discourse analysis*. Oxford: Basil Blackwell.

